

דף לו

פ.א. שוכר או שואל שנשבעו לשקר, מתי חייבים קרבן חטאת ומתי אשם?

שבועת שקר שאין בה כפירת ממון חברו — דינה [בשוגג] בקרבן חטאת 'עולה ויורד'. ואילו שבועת שנשבע לחברו וכפר לו ממון — חייב עליה אשם, והוא הנקרא 'אשם גזילות'. הלכך השוכר מתחייב אשם בכגון שנשבע שנאנסה והיא נגנבה או אבדה [למאן דאמר שוכר כנושא שוכר] או פשע. והשואל מתחייב אשם כשנשבע לשקר שמתה מחמת מלאכה. אבל אם נשבעו מחיוב לחיוב, כגון שואל שנשבע שנאנסה והיא נגנבה, או מפטור לפטור, כגון שוכר שנשבע מתה מחמת מלאכה והיא מתה כדרכה ולא מחמת מלאכה — הרי זו שבועת ביטוי. ועל פי זה אמר רבי ירמיה על משנת 'שוכר שמסר לשואל': פעמים ששניהם בחטאת, פעמים ששניהם באשם, פעמים ששוכר בחטאת ושואל באשם, פעמים ששוכר באשם ושואל בחטאת — כמבואר בגמרא. לדברי רבי אמי, כל שבועה שהדיינים משביעים אותה — אין חייבים עליה משום שבועת ביטוי (או נפש כי תשבע לבטא בשפתים — מעצמה משמע). ובכלל זה שבועת השוכר שנאנסה ושבועת השואל שאינה ברשותו (עריטב"א). ואילו רבי ירמיה חולק כאמור.

לדעת שמואל (בשבועות כה.), אין חיוב שבועת ביטוי בדבר שאינו יכול להיות בלהבא. ולדבריו כאן פטור מחטאת שהרי אין יכול להשבע שתיאנס או תמות מחמת מלאכה (תוס'). והלכה כרבי ירמיה, שחייב משום שבועת ביטוי (רמב"ם שבועות ה, ה, 1).

פ.ב. א. שומר שמסר לשומר, מה דינו?

ב. שומר שפשע בה ויצאה לאגם ומתה כדרכה; העלה לראשי צוקים ומתה כדרכה — מה דינו?

א. שומר שמסר לשומר — רב אמר: פטור, ורבי יוחנן אמר: חייב (באונסין). ופרשו אביי ורבא שאין הפרש בין שומר חנם שמסר לשומר שכר או להפך. לאביי, טעמו של רבי יוחנן משום טענת 'אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר'. ולרבא טעמו משום 'אתה מהימן לי בשבועה, פלוני אינו נאמן עלי בשבועה'. וכן פסק רבא להלכה.

רב חסדא אמר שגם רב לא אמר לפטור אלא הורה כן במעשה מסוים, ושם הטעם היה משום שהבעלים היו רגילים להפקיד אצל זה והיה נאמן אצלם ולכך פטר, אבל אין לשמוע לדעלמא.

א. כתבו הראשונים: אם השומר הראשון נשבע על האונס, או שהיו עדים בדבר — לרבא

פטור אפילו לרבי יוחנן, ולאביי חייב (עפ"י תוס' ועוד). וכן הדין בדברים שאין נשבעים עליהם מדין תורה, כגון שטרות (ע' בשו"ת מהרי"ל החדשות סוס"י קעב).

העידו עדים שנאנסה בבית שומר שני, אך לא העידו ששומר כראוי בלא פשיעה ולא שלח בה יד — מדברי הרי"ף משמע שהראשון חייב, כי טענתו עדיין קיימת, שאין נאמן עליו השני בשבועה שלא פשע ושלא שלח יד. והרא"ש צדד לומר שמא עיקר שבועת השומר הוא שנאנסה או נגנבה, ושאר השבועות טפלות לה, הלכך כל שיש עדים שנאנסה פטור. הלכה כרבי יוחנן ורבא (רי"ף; תוס'; רא"ש; חו"מ רצא, כא כו). ורבנו חננאל פסק כאביי משום דקיימא לן תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב.

ב. אף לרבא אסור לו ליתן לשומר אחר אלא שאם נתן פטור. וכן לרב אסור ליתן לכתחילה

(תוס', רשב"א). ודלא כרבי מאיר שאמר (ע"ה) כל המעביר על דעת בעל הבית נקרא גזולן (עפ"י רי"ף ועוד).

ג. מתה כדרכה בבית שומר שני — מבואר בגמרא שלרובא פטור אפילו לרבי יוחנן, כי הלא היתה מתה אף אם נשארה בבית ראשון. ולאביי חייב, שאני אומר אילו לא שהיתה בבית השני אפשר לא היתה מתה. מדברי תוס' (בד"ה אין) משמע שלאביי חייב אף למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור. ומרש"י (בע"ב ד"ה ושני ליה) משמע שאינו חייב לדעה זו.

ובאופן שאין לתלות כלל את מיתתה במסירתה לשני (כגון שלא העבירה למקום אחר אלא מסר את אחריותה לשומר שני כשהיא במקומה) — משמע בתוס' שגם לאביי פטור. ויש אומרים שלאביי חייב, מפני שבמסירתו לאחר עבר על תנאו של בעה"ב ונעשה כגזלן שמתחייב באונסין בכל אופן (עפ"י ר"ן רשב"א וריטב"א. וצ"ע ממ"ש להלן מד. שאם נטל מקצת מן החבית ואח"כ נשברה פטור, ולא אמרינן תחילתו בפשיעה, והתם רבה קאמר לה והלא אביי ורבה נחלקו אליבי').

ד. שומר שמסר לשומר בפני המפקיד ולא מיחה (מרדכי), או אם מסר למי שרגיל להפקיד אצלו [ובתנאי שלא העני ולא נעשה חשוד בינתיים] — פטור לדברי הכל (עפ"י ראשונים).
ה. מסר למי שבעל החפץ רגיל להפקיד אצלו אלא שמיעט בשמירתו, כגון שהיה הוא שומר שכר ונתן לאותו אדם לשמור בחנם — לדעת הרמב"ם (שכירות א,ד) חייב, אלא אם כן יש עדים שנאנס בבית השני. ולדעת הרשב"א פטור [ועוד נמצא כתוב ברשב"א שאף בגנבה ואברה הראשון פטור. אך יש אומרים שתלמיד טועה כתבו ואינו מהרשב"א].

ו. כתבו הראשונים: לדברי רב, השומר השני קם תחת הראשון, ויכול הראשון לדחות את המפקיד אצל השני, ואין יכול לומר לו לאו בעל דברים דידי את. ואם עני הוא או שהלך למדינת הים — הראשון פטור. רק אם היה השני שומר חנם ונשבע שנגנבה או שלא רצה להשבע שמתה כדרכה — הראשון חייב [כשהוא שומר שכר]. וכן הדין לרבי יוחנן באופנים שפוטור, כגון במקום שהבעלים רגילים להפקיד לשני או בבני ביתו וכדלהלן (עפ"י רמב"ן רשב"א ר"ן וריטב"א. וכן הביא מרבנו תם. וכן כתבו בדעת הרמב"ם (שאלה ד,ט). וע' גם בשו"ת רשב"ש שלא).

אך יש אומרים שבשומר שכר שמסר לשומר חנם, הואיל וגירע בשמירתו — הראשון חייב בפשיעתו של השני (עפ"י שטמ"ק בשם רבינו ישעיה. וכן משמעות דברי הרמב"ם. כ"כ בחדושי ר' שלמה היימן — כתבים ותשובות, מא).

ז. כאשר השומר הראשון פטור, אם היה הראשון שומר חנם והשני שומר שכר, ונגנב או אבד — לדברי רבי יוסי (לה:): הבעלים מקבלים את התשלומים. ולהכמים נראה שהשומר הראשון זוכה בתשלומים. (כן משמע ברש"י להלן מב: ובתוס' ב"ק יא: והרש"ש לעיל כתב שלא נחלקו חכמים אלא בשוכר שהשאל, שהשכירות קנין דיומא היא, משא"כ בשאר שומרים. וע' באריכות בספר אמת ליעקב).

אמר רבא: כל המפקיד, על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד. הלכך אם מסר להם אינו בכלל 'שומר שמסר לשומר'. (ומשמע שאף מותר לכתחילה. עתוס'). ודוקא בניו הגדולים אבל מסר לבניו הקטנים ונעל בפניהם שלא כראוי — חייב.

א. כמו כן אם מסר לאמו — פטור. (להלן מב:). וכן רועה שמסר לעוזרו, הואיל וכך דרכו — מותר. (עפ"י ב"ק נו:).

מפשט דברי הריטב"א (מב:): נראה שאין אומרים כן אלא בשומר חנם. (ושמא יש לדחות שכוונתו רק בהדיא גוונא שלא הודיע לה שהם כספי פקדון, וכמוש"כ הרמב"ן והר"ן שם).

ב. פשעו בני ביתו בפקדון; לדעת הרמב"ם (שאלה ה,ט) הרמב"ן הרשב"א הר"ן הרא"ה (ב"ק נו – מובא בשו"ת רשב"ש שלח) והריטב"א, הם חייבים ולא הוא. הלכך אם אין להם מה לשלם, יוצא המפקיד בלא כלום. ויש סוברים שהשומר חייב, ששמירת בני ביתו משום שמירתו שלו היא (רבנו תם, מובא בתוס' מב: ובראשונים כאן; רא"ש).

ב. פשע בה ויצאה לאגם ומתה כדרכה — אביי אמר: חייב, [אפילו למאן דאמר תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור, כאן חייב כי אפשר שמתה מהבל האגם, והרי מתה בפשיעה. ואעפ"י שהוא מקום מרעה שמן וטוב והלא מותר לו להוליכה לשם, כל שניתן לתלות שלולא שפשע לא היתה מתה — חייב. (תוס' ועוד)]. ורבא אמר: פטור [אפילו למאן דאמר תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, כאן פטור — 'מלאך המות מה לי הכא מה לי התם', והרי היתה מתה גם לולא שפשע. יש מי שפסק שחייב. אבל כתב הרי"ף שאין נראה כן אלא הלכה כרבא, ואף על פי שאנו נוקטים תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, כאן פטור מן הטעם האמור. (וכן נפסק בחו"מ רצא,ט).

יצאה לאגם וחזרה ומתה כדרכה — פטור לדברי הכל, שודאי לא מתה מהבל האגם. ומאידך נגנבה באגם ומתה כדרכה בבית גנב — חייב לדברי הכל, שכן גם לולא היתה מתה כבר נתחייב על הגנבה. פשע בה שלא נעלה כראוי, ומתה כדרכה ברפת — פטור לדברי הכל (עפ"י תוס'). ואפשר שאין הדבר מוסכם — ע' לעיל).

העלה לראש צוקים ומתה כדרכה — לאביי חייב, שאני אומר מחמת אויר ההר או טורח העליה מתה, ואילולא פשע לא היתה מתה. אבל אם העלה למרעה שמן וטוב כדרך הרועים — פטור, שהרי אין פשיעה בהעלאתה, הלכך אף אם פשע ולא אחזה והיתה עלולה ליפול, כל שמתה כדרכה פטור, שהרי אין כל קשר בין פשיעתו למיתתה. ולרבא פטור בכל אופן, שאין לתלות מיתתה בפשיעתו, כנ"ל. [ואולם אם נפלה ומתה, אעפ"י שאחזה בירידתה ותקפתו באונס — חייב, כי אילולא שפשע בהעלאתה, לא היה קורה האונס שלבסוף. עתוס'].
דף לז

פג. מה הדין בספקות הבאים?

- א. גזל אחד משני בני אדם או יותר, ואינו יודע את מי גזל.
- ב. קבל פקדון מאחד מתוך שנים, ואינו יודע איזהו.
- ג. שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים, והשומר אינו יודע מה כל אחד הפקיד. וכן בכלים או בבהמות.
- א. גזל אחד מחמשה ואינו יודע איזה, זה אומר אותי גזל וזה אומר אותי גזל — לדברי רבי טרפון, מניח גזילה ביניהם ומסתלק. פירש רב ספרא: לא שיטלוה וילכו אלא תהא מונחת בידו עד שיתברר הדבר. (כן פרש"י. ויש אומרים מניח ביד בית דין). ופרשו בגמרא שמודה רבי טרפון בבא לצאת ידי שמים, שצריך ליתן לכל אחד ואחד כמה שגזל. והוא הדין כאשר הם אינם יודעים, אם בא להימלך מה יעשה להיפטר מעונשו, יתן לכל אחד ואחד (כדין המפורש במשנתנו).